

Sygn. akt II USKP 216/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 czerwca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Piotr Prusinowski (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku G. Ż.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w W.
o emeryturę pomostową,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 7 czerwca 2022 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 12 lutego 2020 r., sygn. akt III AUa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 12 lutego 2020 r. oddalił apelację pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w W. od wyroku Sądu Okręgowego w W. z 20 lutego 2018 r., który uwzględnił odwołanie ubezpieczonego G. Ż. i zmienił decyzję pozwanego z 3 października 2017 r. w ten sposób, że

przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury pomostowej od 22 czerwca 2017 r. (od ukończenia 60 lat).

Pozwany uwzględnił ubezpieczonemu okresy zatrudnienia w szczególnych warunkach od 1 lutego 1977 r. do 31 stycznia 1980 r., od 18 lutego 1980 r. do 31 sierpnia 1989 r., od 1 grudnia 1989 r. do 26 maja 1992 r. - z wyłączeniem okresów zwolnień lekarskich, co dało łącznie 14 lat, 11 miesięcy i 18 dni. Wobec braku wymaganych 15 lat pracy w szczególnych warunkach odmówił ubezpieczonemu prawa do emerytury pomostowej.

Sąd Okręgowy za niezasadne uznał wyłączenie przez pozwanego okresów zwolnień lekarskich z okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu oddalenia apelacji pozwanego stwierdził, że Sąd Okręgowy dokonał prawidłowej oceny prawnej i słusznie uznał, powołując się na stanowisko judykatury, że osiągnięcie do 1 stycznia 1999 r. okresu pracy w szczególnych warunkach, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wyłącza ponowne ustalenie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a pkt 1 tej ustawy, obowiązujących na skutek nowelizacji ustawy emerytalnej od 1 lipca 2004 r. Zasady dotyczące uwzględniania okresu zasiłku chorobowego, obowiązujące do 30 czerwca 2004 r. (sprzed zmiany legislacyjnej dodającej w art. 32 - ust. 1a), mają zastosowanie do ubezpieczonych, którzy przed 1 lipca 2004 r. spełnili warunki stażowe określone w art. 32 ustawy emerytalnej nawet, jeżeli wniosek o emeryturę złożyli po tej dacie. W tej sprawie zasada ta ma zastosowanie *per analogiam* z uwagi na to, że kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu ma nie art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej, lecz art. 12 ustawy o emeryturach pomostowych, zgodnie z którym przy ustalaniu okresu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, o których mowa w art. 4-11 tej ustawy, nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał wynagrodzenie lub świadczenie z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Oba przepisy mają tożsame brzmienie, lecz odnoszą się do różnych świadczeń, art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej dotyczy nabycia prawa do emerytury z FUS w obniżonym wieku emerytalnym, zaś art. 12 ustawy o emeryturach pomostowych dotyczy stażu pracy w szczególnych

warunkach lub o szczególnym charakterze wyliczanego dla potrzeb ustalenia nabycia prawa do emerytury pomostowej. W obu przypadkach mamy jednak do czynienia z regulacją, która ustanawia regułę klasyfikowania okresów pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, które dotyczą okresu sprzed 1 stycznia 1999 r., w świetle przepisów ustaw, które weszły w życie po tej dacie. Wykazanie na dzień 1 stycznia 1999 r. określonego w art. 184 ustawy emerytalnej okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach wyłącza ponowne ustalenie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego, według zasad wynikających z art. 32 ust. 1a pkt 1 tej ustawy obowiązujących po 1 lipca 2004 r., co oznacza, że przepis ten nie ma zastosowania do stanów powstałych przed jego wejściem w życie. Przepis art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej, wprowadził istotną zmianę w dotychczasowym stanie prawnym, określając szczegółowo okresy, które nie są do niego wliczane, w tym okresy niezdolności do pracy spowodowane chorobą, przypadające w czasie trwania zatrudnienia kwalifikowanego jako praca w warunkach szczególnych czy o szczególnym charakterze. Takiego rozróżnienia nie można było w żaden sposób wywieść w drodze wykładni poprzednio obowiązujących przepisów. W związku z tym do czasu wejścia w życie art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej, do okresu pracy w szczególnym charakterze, wliczane były okresy niezdolności do pracy z powodu choroby. Sąd Najwyższy w wyrokach: z 5 maja 2005 r., II UK 215/04, z 5 maja 2005 r., II UK 219/04 i z 7 lutego 2006 r., I UK 154/05, stwierdził, że przepis art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej zmienia definicję pracy w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze. Wprowadza on istotną zmianę w obowiązującym stanie prawnym, określając szczegółowo okresy niewykonywania pracy, które nie są wliczane do okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, którego to rozróżnienia nie zawierały przepisy dotychczasowe. Z tego względu określona w art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach normatywna zmiana nie może wpływać na interpretację wcześniejszego pojmowania okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w odniesieniu do stanów powstałych przed tą zmianą. Norma art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej powinna mieć zastosowanie jedynie w stosunku do osób, które do dnia jej wejścia w życie (1 lipca 2004 r.) nie spełniły przesłanek stażowych prawa do emerytury w wieku

obniżonym. Dopiero w sytuacji, gdy wnioskodawca nie spełnił tych warunków przed 1 lipca 2004 r. - przy uwzględnieniu obowiązującego wówczas stanu prawnego - okresy niezdolności do pracy z powodu choroby, przypadające po 14 listopada 1991 r. nie mogą zostać zaliczone do okresu pracy w warunkach szczególnych. Taka sytuacja nie ma miejsca w rozpoznawanej sprawie, gdyż biorąc pod uwagę wszystkie okresy pracy odwołującego się zakwalifikowane jako praca o szczególnym charakterze czy w szczególnych warunkach, przypadły one na okres przed 1 stycznia 1999 r. Chodzi o następujące okresy: od 1 lutego 1977 r. do 31 stycznia 1980 r. (Państwowa Straż Pożarna - praca w szczególnym charakterze), od 18 lutego 1980 r. do 26 maja 1992 r. z przerwą od 1 września 1989 r. do 30 listopada 1989 r. na urlop bezpłatny (Huta [...] sp. z o.o. w W., obecnie A. [...] sp. z o.o. - praca w szczególnych warunkach). Łączny staż pracy odwołującego się wyniósł 15 lat i 9 dni, przy czym organ rentowy odliczył od tego okresu 21 dni korzystania przez odwołującego się ze zwolnienia lekarskiego: od 20 grudnia 1991 r. do 28 grudnia 1991 r. i od 15 maja 1992 r. do 26 maja 1992 r., co spowodowało, że wyliczony przez organ rentowy łączny czas pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze jako praca w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wyniósł 14 lat 11 miesięcy i 18 dni. Powyższe okresy niewykonywania pracy przez odwołującego się, których organ rentowy nie wlicza do okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, zdaniem Sądu Apelacyjnego powinny zostać uwzględnione do wymaganego minimalnego kwalifikowanego stażu pracy w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, gdyż określona w art. 12 tej ustawy norma prawna nie może wpływać na odmienną interpretację wcześniejszego pojmowania okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w odniesieniu do stanów powstałych przed jej wejściem w życie. Taki pogląd wynika z uregulowanej w art. 2 Konstytucji RP zasady ochrony praw nabytych, którą objęte są zarówno prawa nabyte w drodze skonkretyzowanych decyzji przyznających świadczenia, jak i prawa nabyte *abstracto* zgodnie z ustawą, przed zgłoszeniem wniosku o przyznanie świadczenia. Oznacza to, że w przypadku takich osób, do okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wlicza się przerwy w faktycznym świadczeniu pracy, takie jak okres niezdolności do pracy, za

który pracownik otrzymał wynagrodzenie określone w art. 92 k.p. lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby. Uwzględniając zebrany w sprawie materiał dowodowy, właściwie oceniony przez Sąd Okręgowy, należy przyjąć wbrew twierdzeniom organu rentowego, że odwołujący się spełnił następujące przesłanki wymienione w art. 4 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2018 r., poz. 1924 ze zm.). Odwołujący się, po 31 grudnia 2008 r. nie wykonywał wprawdzie pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, jednak dla takich osób ustawodawca przewidział dodatkową możliwość ubiegania się o prawo do emerytury pomostowej na odmiennych zasadach, tj. po spełnieniu warunków określonych w art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych. W myśl tego przepisu emerytura pomostowa przysługuje również osobie, która po 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, ale spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 oraz art. 5-12 ustawy i w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w punkcie 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Sąd pierwszej instancji właściwie określił, że prawnomaterialną podstawę sporu w niniejszej sprawie stanowi zatem art. 49 pkt 1-3 ustawy o emeryturach pomostowych. Nie było bowiem sporu co do spełnienia pozostałych warunków.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił naruszenie:

1. prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 4, art. 49 pkt 2 i 3 w związku z art. 12 ustawy o emeryturach pomostowych polegającego na błędnym przyjęciu przez Sąd drugiej instancji stanowiska, że wnioskodawca spełnia warunki do nabycia prawa do emerytury pomostowej, w tym warunek 15 lat pracy w warunkach szczególnych przy uwzględnieniu okresów niezdolności do pracy za które pracownik otrzymał wynagrodzenie lub świadczenie z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.
2. przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy art. 233 § 1 k.p.c., art. 316 § 1 k.p.c., art. 327¹ § 1 pkt 1 k.p.c., art. 382 k.p.c., art. 391 § 1

k.p.c. wskutek niedokonania wszechstronnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego, przyjęcie za własne ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego jako dostatecznie wyjaśnione okoliczności sporne i nie ustosunkowanie się do całości materiału dowodowego polegającego na ustaleniu stażu pracy w warunkach szczególnych w wymiarze 15 lat w sytuacji, gdy faktyczny okres takiej pracy wynosi jedynie 14 lat 11 m-cy 18 dni.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej uzasadniają uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Skarżący zasadnie zarzuca naruszenie art. 12 ustawy o emeryturach pomostowych. Nie ma podstaw do stwierdzenia niezgodności tej regulacji z ustawą zasadniczą. Sąd Apelacyjny odwołał się do art. 2 Konstytucji, jednak pominął art. 67 ust. 1, ponieważ prawo do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego to domena ustawy zwykłej. Zakres i formy zabezpieczenia społecznego określa ustawa. Ta szczególna regulacja ustawy zasadniczej nie pozwala zatem zgodzić się z argumentem Sądu Apelacyjnego, iż zastosowanie miałby art. 2 Konstytucji, gdyż chroni prawa nabyte. Rzecz w tym, że ochrona praw nabytych ma na uwadze ekspektatywy maksymalnie ukształtowane, co odnosi się w pierwszej kolejności do zwykłego (powszechnego) prawa do emerytury. Emerytura pomostowa nie ma takiego charakteru. Jest rozwiązaniem szczególnym i temporalnym. Miała swoją zapowiedź na początku wprowadzenia zmian w systemie emerytalnym w art. 24 ust. 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS, który stanowił, że dla ubezpieczonych, urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, z wyjątkiem ubezpieczonych mających prawo do emerytury na warunkach określonych w art. 32, 33, 39, 40, 46, 50, 50a i 50e, 184 oraz w art. 88 ustawy, o której mowa w art. 150, zostaną ustanowione emerytury pomostowe. Regulacja ta wyraźnie wskazuje, że z kręgu uprawnionych do emerytury pomostowej wyłączeni będą ubezpieczeni mający prawo do emerytury na warunkach określonych m.in. w art. 32 i w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach.

Takie odrębne i samodzielne znaczenie emerytur pomostowych potwierdził Trybunał Konstytucyjny (por. wyroki z 16 marca 2010 r., K 17/09 i z 25 listopada 2010 r., K 27/09). Przyczyny i uzasadnienie wprowadzenia emerytur pomostowych uprawniają stwierdzenie, że w ocenie prawa do emerytury pomostowej stosowanie orzecznictwa Sądu Najwyższego, które odnosiło się do wcześniejszych emerytur przyznawanych na podstawie art. 32 i 184 ustawy emerytalnej budzi zasadnicze wątpliwości, czyli także *per analogiam*. Nie może bowiem pomijać nowych regulacji ustawy o emeryturach pomostowych.

Ubezpieczony ma niekrótki okres pracy w szczególnych warunkach, jednak jego prawo do emerytury pomostowej zależy od spełnienia przesłanek określonych w nowej ustawie, czyli ulega ustaleniu od nowa. W tej sytuacji odwoływanie się do ochrony praw nabytych, czyli do art. 2 Konstytucji, nie może pomijać innych rozwiązań przyjętych w ustawie o emeryturach pomostowych (art. 12 tej ustawy w związku z art. 67 ust. 1 Konstytucji). Przepisy o ubezpieczeniu emerytalnym należą do prawa publicznego (administracyjnego) i dlatego muszą być wykładane ściśle. Brak nawet krótkiego okresu ogólnego stażu emerytalnego albo wymaganego okresu pracy w szczególnych warunkach, jako przesłanki prawa do emerytury pomostowej nie pozwala na stwierdzenie nabycia prawa do emerytury z mocy ustawy (decyzja organu ma znaczenie deklaratoryjne).

Z ustaleń w sprawie wynika, iż pozwany organ rentowy pomniejszył wskazany przez ubezpieczonego okres 15 lat i 9 dni zatrudnienia w szczególnych warunkach o okresy jego niezdolności do pracy od 20 do 28 grudnia 1991 r. i od 15 do 26 maja 1992 r., uznając ubezpieczonemu 14 lat, 11 miesięcy i 18 dni, co jest okresem niewystarczającym wobec wymaganych 15 lat takiego zatrudnienia.

Skarżący zasadnie zarzuca, iż w sprawie decyduje regulacja z art. 12 ustawy o emeryturach pomostowych, zgodnie z którą przy ustalaniu okresu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, o których mowa w art. 4-11 (ustawy), nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Przepis art. 12 ustawy jest jasny. Wyłącza z kwalifikowanego okresu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze okresy niewykonywania

pracy za które pracownik otrzymał wynagrodzenie lub świadczenia chorobowe z ubezpieczenia społecznego. Odnosi się tylko do emerytur pomostowych i dlatego ma samodzielne znaczenie. Ponadto odrębność od art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej wynika z tego, że przepis ten odnosi się do wcześniejszych emerytur na podstawie art. 32 i 184 ustawy emerytalnej, a więc nie do emerytur pomostowych. Różnice te wykluczają tożsamość choćby w części obu regulacji, bowiem nie wynika z wcześniejszego przyjęcia w art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej, iż przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Ta częściowa zbieżność jest pozorna, bo ustawy są odrębne, stąd i regulacje są samodzielne (obowiązują w granicach podmiotowych i przedmiotowych obu ustaw), co nie uprawnia do pomijania art. 12 ustawy o emeryturach pomostowych i ustalania prawa do tej emerytury na podstawie wykładni przyjmowanej w odniesieniu do wcześniejszych emerytur na podstawie art. 32 i 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Jak wskazano zakresy tych regulacji są odrębne, czyli art. 32 ust. 1a odnosi się do emerytur wcześniejszych na podstawie art. 32 i 184 ustawy emerytalnej, a art. 12 ustawy o emeryturach pomostowych do emerytur przyznawanych na podstawie tej ustawy. Art. 12 ustawy o emeryturach pomostowych nie ustanawia też granicy czasowej dla okresów niewykonywania pracy, którą przyjęto w art. 32 ust. 1a ustawy emerytalnej.

Podkreśla się te różnice, aby wskazać, iż nie zasługuje na aprobatę wykładnia, która nie jest zgodna z art. 12 ustawy o emeryturach pomostowych, czyli w sytuacji, gdy na grunt tej ustawy przenosi się wykładnię dotyczącą stosowania art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach, która nie ma w tej spraw zastosowania, bowiem nie dotyczy emerytur pomostowych, lecz emerytury wcześniejszej na podstawie art. 32 i 184 ustawy emerytalnej.

Wykładnia gramatyczna (literalna) wprost wskazuje, że art. 12 ustawy nie pozwala na zaliczenie do okresów pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, o których mowa w art. 4-11 tej ustawy (a więc w „starych” i w „nowych” okresach – por. art. 4 pkt 5 i 6 ustawy o emeryturach pomostowych),

okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał wynagrodzenie lub świadczenie z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Nie zasługuje zatem na aprobatę wykładnia leżąca u podstaw zaskarżonego wyroku, że w sprawie znaczenie wystarczające miało osiągnięcie do dnia 1 stycznia 1999 r. okresu pracy w szczególnych warunkach, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, gdyż odnosi do innego rodzaju emerytury i pomija przepisy odrębnej ustawy o emeryturach pomostowych.

Powyższa wykładnia nie pomija też wypowiedzi doktryny (por. choćby Emerytury pomostowe - Komentarz pod red. B. Gudowskiej i K. Ślebzaka – art. 12 oraz Emerytury pomostowe – Komentarz pod red. K. Antonowa – art. 12).

Należy też dodać, iż Sąd Najwyższy w odpowiedzi na pytanie Sądu powszechnego, dotyczące prawa do rekompensaty na podstawie art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych, przyjął w uchwale, że przy ustalaniu okresów pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (por. uchwała z 29 października 2020 r., III UZP 3/20).

Sumując, wyłączenia z okresów pracy w szczególnych warunkach okresów zasiłków chorobowych z mocy art. 12 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych nie znosi regulacja z art. 32 ust. 1a ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).

[a.s.]